

Wanneer ouders een verkeerde keuze maken

Het gemeenschappelijk lot van de kinderen van Syriëgangers en NSB'ers

_ Marion van San

_ Colofon

© 2019 Nederlands Jeugdinstituut / Defence for Children

De Mulock Houwer-lezing is tot stand is gekomen met ondersteuning van Pro Juventute en de Canon Zorg voor Jeugd.

Auteur Marion van San

Fotografie (omslag) Hollandse Hoogte - Bud Wichers

Vormgeving Punt Grafisch Ontwerp

Huisstijl Designink.nl

Woord vooraf

De negende Mulock Houwer-lezing gaat over het actuele en controversiële onderwerp 'kinderen van Nederlandse Syriëgangers'. Marion van San (1966) maakt in haar beschouwing een vergelijking met de situatie van kinderen van NSB'ers na de Tweede Wereldoorlog. Een aantal van hen sprak zich op latere leeftijd uit over de impact die hun ervaringen hebben gehad op hun leven. Van San wil leren van deze geschiedenissen, en de kennis daarover laten meewegen in ons oordeel over kinderen van IS-strijders. Moeten kinderen boeten voor de daden van hun ouders? Zijn zij dader of slachtoffer? En zijn zij een potentieel gevaar voor onze samenleving, of worden zij dat juist als hun de rug wordt toegekeerd?

In haar lezing roept Marion van San nadrukkelijk op om voor een perspectief te kiezen dat ook Mulock Houwer bepleitte: het belang van het kind.

Marion van San

_ Van San is criminoloog en socioloog, en verbonden aan onderzoeksinstituut Risbo van de Erasmus Universiteit Rotterdam. Zij promoveerde in 1998 op een proefschrift over geweld van Curaçaose jongens. Sinds enkele jaren houdt zij zich met name bezig met radicalisme en extremisme vanuit pedagogisch perspectief. Zo deed zij onder andere onderzoek naar de gezinsomstandigheden van jongeren die zich hebben aangesloten bij de gewapende strijd in Syrië. Opvallend aan haar aanpak is dat zij intensief contact zoekt en onderhoudt met haar onderzoeksgroep.

Wanneer ouders een verkeerde keuze maken

Het gemeenschappelijk lot van de kinderen van Syriëgangers en NSB'ers

_ Marion van San

1. Inleiding

Op 8 juni jl. besteedde het televisieprogramma *Nieuwsuur* aandacht aan de situatie van Nederlandse kinderen van Syriëgangers die samen met hun moeder opgesloten zitten in een van de kampen in Noord-Syrië waar sinds de instorting van het kalifaat vluchtelingen worden ondergebracht. In het programma werd ingegaan op de abominabele omstandigheden in de kampen en het gevaar dat heel veel kinderen de zomer niet zouden overleven.

Binnen een half uur na de uitzending stroomde de Facebookpagina van het nieuwsprogramma vol. De reacties waren, zoals meestal bij dit onderwerp, buitengewoon fel. Nee, de kinderen mochten zeker nooit terugkeren, werd er gezegd, want dan kreeg je hun gevaarlijke ouders er gratis bij. Deze 'bomgordelkinderen', want zo werden ze genoemd, waren veel te gevaarlijk om naar Nederland te halen. En laat u toch vooral niet misleiden door die zogenaamde zielige, onschuldige kindertjes, zo werd er gezegd. Want je haalde met hen het paard van Troje binnen.

Maar als je denkt dat je alles al hebt gelezen dan kan het nog erger. 'Geef die kinderen liever een spuitje' schreef iemand. 'Die zijn niet meer te redden met zulke verdorven, labiele ouders. Vertel ze dat ze met het krijgen van dat spuitje in het hiernamaals terecht komen en ze zullen het prachtig vinden. En met die labiele ouders moet je exact hetzelfde doen. Alleen dan op een zeer pijnlijke wijze. In de lijn van de moorden op onschuldige burgers die ook bruut het leven ontnomen is'.

Dit soort reacties zijn anno 2019 nauwelijks voor te stellen maar als je wat nauwkeuriger kijkt dan lijken ze erg op de manier waarop er na de Tweede Wereldoorlog werd gereageerd op kinderen van 'foute' Nederlanders, mensen die in de jaren 1940-1945 als NSB-lid of SS'er aan de kant van de Duitse bezetter hadden gestaan. Nu ben ik altijd heel erg voorzichtig om vergelijkingen te trekken met de Tweede Wereldoorlog, omdat ik vind dat dit te pas en te onpas wordt gedaan, maar ik denk dat de vergelijking tussen de manier waarop er destijds naar NSB-kinderen en nu naar kinderen van Syriëgangers wordt gekeken, zeer zeker opgaat.

Het nationaalsocialisme had tijdens de Tweede Wereldoorlog in Europa een ware tragedie veroorzaakt. In Nederland alleen al waren er honderdduizend Joden gedeporteerd en

vermoord. Na de oorlog drong zich dan ook de vraag op wat er moest gebeuren met degenen die hier op de een of andere manier aan hadden bijgedragen. Het antwoord was vrij eenvoudig: collaborateurs moesten vervolgd en bestraft worden. Maar wat moest er met hun kinderen gebeuren? (Tames 2009: 14) Dat was een vraag die nog niet zo snel te beantwoorden viel. Dezelfde vragen doen zich nu voor als we het hebben over IS-strijders en hun kinderen. IS heeft tijdens de oorlogen in Syrië en Irak eveneens een ware tragedie veroorzaakt. We hebben allemaal de onthoofdingen gezien, de executies die gepleegd werden door strijders die ook afkomstig waren uit het westen. We hebben de beelden gezien van trainingskampen waar de 'welpen van het kalifaat', want zo werden ze genoemd, werden opgeleid tot de volgende generatie strijders. We hebben gezien hoe kinderen werd aangeleerd om een teddybeer te onthoofden, maar er doken ook kinderen op in executievideo's waarin zij eigenhandig hun slachtoffers om het leven brachten.

De beelden van de oorlog in Syrië die voor altijd op ons netvlies zullen staan, hebben ervoor gezorgd dat er veel angst heerst voor deze groep. Er is bij de Nederlandse regering vooralsnog geen bereidheid om strijders naar Nederland te repatriëren en hen hier te berechten. Een meerderheid in de politiek vindt dat zij berecht dienen te worden in de regio waar zij hun misdaden hebben begaan, en dat er zeker nooit sprake mag zijn van terugkeer naar Nederland. Hoewel de laatste ontwikkelingen, waarbij Turkije is begonnen met het repatriëren van IS-strijders naar hun landen van herkomst, daar wel eens verandering in zouden kunnen brengen.

Maar er is ook geen bereidheid om de vrouwen die zich destijds hebben aangesloten bij IS te repatriëren. Het standpunt van de Nederlandse overheid is dat ze enkel mensen kunnen bijstaan bij hun repatriëring als ze zelf een Nederlandse post weten te bereiken, zijnde het Nederlands consulaat in Erbil in Iraaks-Koerdisch gebied. Op deze manier wil de overheid haar welwillendheid tonen, terwijl ze weet dat vrouwen die opgesloten zitten in gevangenkampen onmogelijk het consulaat kunnen bereiken. Daarnaast lijkt de politiek niet genegen om kinderen van IS-strijders te repatriëren. De angst dat men via deze kinderen het paard van Troje binnenhaalt, lijkt ook in de politiek te overheersen.

Op 11 november 2019 oordeelde een rechter in een kort geding dat door 23 vrouwen was aangespannen dat de Nederlandse Staat zich moet inspannen om 56 kinderen zo snel mogelijk op te halen uit de kampen in het noordoosten van Syrië. Hun moeders hadden volgens de rechter geen recht op repatriëring, omdat zij er zelf voor gekozen hadden om naar IS-gebied af te reizen. Wel hield de rechter er rekening mee dat de autoriteiten ter plaatse de kinderen alleen samen met hun moeders zouden laten gaan. In dat geval moest Nederland ook de moeders terughalen, zo oordeelde hij. Maar op 22 november oordeelde het gerechtshof in Den Haag in een spoedappel dat was ingesteld door de ministers Blok en

Grapperhaus dat de Nederlandse Staat de IS-vrouwen en hun kinderen niet hoefde terug te halen. Volgens de rechter was het al dan niet terughalen van de vrouwen en kinderen een politieke beslissing, waarover een rechter geen oordeel hoort te vellen. Met deze uitspraak lijken alle juridische middelen uitgeput om de kinderen te repatriëren naar Nederland. Er wacht hun hierdoor een onzeker lot.

Vandaag wil ik u meenemen langs mijn zoektocht die ik in 2013 ben begonnen naar families van jonge mannen en vrouwen die zich destijds hadden aangesloten bij de gewapende strijd in Syrië. Avond aan avond luisterde ik naar de verhalen van de families die hun kinderen hadden zien vertrekken. Maar door de jaren heen en met name vanaf juli 2018 kreeg ik ook contact met een groep vrouwen die gevangen zat in de kampen in Noord-Syrië. Ook met hen had ik urenlange gesprekken via WhatsApp, en die contacten gaan door tot de dag van vandaag. Ik wil u vandaag meenemen naar de kampen in Noord-Syrië en wil u laten zien hoe de Nederlandse vrouwen en hun kinderen daar leven. Maar eerst wil ik u meenemen in de geschiedenis, en wil ik u laten zien hoe er na de Tweede Wereldoorlog werd omgegaan met kinderen van NSB'ers en in welke mate dit vergelijkbaar is met de manier waarop nu tegen kinderen van IS-strijders wordt aangekeken. Wat kinderen van NSB'ers en kinderen van IS-strijders gemeen hebben, is dat zij tijdens de oorlog kind waren, en niet verantwoordelijk zijn voor de keuzes van hun ouders. Toch lijken beide groepen te worden/zijn gestraft voor iets waaraan ze geen schuld hebben. De manier waarop NSB-kinderen destijds ontvangen werden, heeft grote invloed gehad op hun latere leven. En ook de manier waarop er nu met kinderen van Syriëgangers wordt omgegaan zal dat hebben. Het is dan ook belangrijk om lessen te trekken uit het verleden. Al ware het maar om niet dezelfde fouten te maken als destijds.

Doordat het lot van voormalige NSB-kinderen en kinderen van IS-strijders zoveel overeenkomsten vertoont, is het niet toevallig dat een groep voormalige NSB-kinderen zich begin februari 2018 aan een onpopulaire boodschap waagde. Zij namen het namelijk op voor de kinderen van Syriëgangers en pleitten ervoor om hun een helpende hand aan te reiken om uit het ingestorte kalifaat te kunnen ontsnappen (Van der Wal & Rosman 2019). Ook daarna namen andere NSB-kinderen het regelmatig op voor de kinderen van Syriëgangers. De boodschap die zij meegaven was om kinderen van Syriëstrijders niet te straffen voor de keuzes van hun ouders.

2. NSB-kinderen. Lessen uit het verleden

We kennen allemaal de taferelen van kort na de bevrijding, toen onder groot gejoel de haren van de 'moffenmeiden' werden afgeknipt en onder luid gejuich 'foute Nederlanders' werden afgevoerd. De overwinning leidde tot heel wat excessen tegen 'de landverraders'. De regering in Londen had namelijk de arrestatie van 'foute Nederlanders' opgedragen aan het Militair Gezag, dat na de bevrijding fungeerde als haar wettige vertegenwoordiger in bevrijd gebied. Maar het Militair Gezag had te weinig capaciteit, en moest onder de geallieerde druk accepteren dat de Binnenlandse Strijdkrachten, bestaande uit alle leden van de door de regering erkende verzetsgroepen, meehielpen met het oppakken van politieke verdachten (Kromhout 2004: 21). De Binnenlandse Strijdkrachten bestonden echter niet alleen uit voormalige verzetsstrijders maar ook uit vrijwilligers die door het georganiseerde verzet vaak werden aangeduid als 'avonturiers' en 'losbollen' die na de bevrijding voor zichzelf een glansrol weggelegd zagen (Tames 2009: 49). Dat dit leidde tot de excessen van na de bevrijding is dus niet verwonderlijk.

Maar wat in de dagen na de bevrijding eveneens duidelijk werd, was dat er niet nagedacht was over wat er met de kinderen van collaborateurs moest gebeuren (Willemse 1986: 371). Dat alles wat gebeurde rondom de berechting van NSB'ers en collaborateurs niet alleen henzelf, maar ook hun kinderen sterk beïnvloedde, bleek al uit het pamflet van dominee Strijd in augustus 1945. Deze Nederlands-hervormde predikant signaleerde reeds in de eerste maanden na de bevrijding de op grote schaal voorkomende ontwrichting van NSB-gezinnen en de kinderen die daarvan slachtoffer werden. Hij wees erop dat de kinderen niet zouden moeten lijden onder de verkeerde daden van hun ouders. Dat deze kinderen zelf nooit een politieke keuze hadden gemaakt, bleek niet belangrijk. Door hun afkomst werden zij als 'fout' bestempeld en in veel gevallen ook zo behandeld (Bolle 2013: 41).

Heropvoeding van politiek besmette jeugd

'Politiek besmette jeugd' werden de kinderen van NSB'ers destijds genoemd, besmet door het nationaalsocialisme waarmee zij waren opgevoed. En daarvan moesten ze 'gezezen' worden, zo was het idee (Tames 2009: 10). Net zoals nu, was de overheid in 1945 bang dat de kinderen het gedachtegoed van hun ouders zouden aanhangen. Waren de NSB-kinderen destijds lid geweest van de Jeugdstorm of de Hitlerjugend, tegenwoordig is men bang dat kinderen van Syriëgangers in het strijdgebied op scholen hebben gezeten waar ze wellicht de IS-ideologie hebben meegekregen. Of men is bang dat jongens ouder dan 9 jaar wellicht een militaire training hebben gekregen of dat hun ouders hen ideologisch hebben geïndoctrineerd (Van der Wal & Rosman 2019). In die zin lijken ze net zo 'politiek besmet' als de NSB-kinderen van weleer.

Na de bevrijding werden duizenden NSB'ers en vaak ook hun echtgenotes opgepakt en geïnterneerd. Niet-opgepakte echtgenotes werden hun huis uit gezet. De kinderen van NSB'ers werden vaak gescheiden van hun ouders en ondergebracht in interneringskampen, pleeggezinnen of kindertehuizen (Reuling-Schappin 1993: 147). Men streefde er echter naar, vanuit het gangbare pedagogische standpunt dat opvang in pleeggezinnen te prefereren was boven gestichtsopvang, om zoveel mogelijk kinderen onder te brengen bij pleeggezinnen. Maar dat bleek nog niet zo eenvoudig 'vanwege de bij velen bestaande tegenzin om NSB-kinderen te verzorgen' (Bolle 2013: 46).

Van kinderen van NSB'ers werd destijds verwacht dat zij afstand namen van het nationaal-socialisme. In de tehuizen waar zij werden ondergebracht werden activiteiten ontplooid die deze kinderen moesten 'gezezen' van deze dwaalleer en opvoeden tot echte vaderlanders. De heropvoeding in de tehuizen was gebaseerd op de veronderstelling dat de kinderen thuis een verkeerd idee van 'goed' en 'fout' hadden meegekregen. Heropvoeding betekende in de praktijk dat de kinderen 'ingelicht' werden over wat er werkelijk gebeurd was tijdens de oorlog (Tames 2009: 226). In de meeste kindertehuizen werd dan ook aan 'politieke heropvoeding' gedaan. Deze bestond onder andere uit het dagelijks hijsen en groeten van de Nederlandse vlag, het zingen van vaderlandse liederen en het confronteren van de kinderen met de gevolgen van het nationaalsocialisme in de vorm van foto's en krantenberichten over de concentratiekampen (Bolle, 2013). Bovendien werd de heropvoeding vaak gekenmerkt door het min of meer dwingen van deze kinderen om afstand te doen van hun opvoedingsmilieu, inclusief hun 'foute ouders' (Reuling-Schappin 1993: 149-151). Kinderen die na de arrestatie van hun ouders in een tehuis of pleeggezin terecht kwamen, konden ervaren dat er voor de eigen oorlogservaringen geen ruimte was (Tames 2009: 226).

De herintegratie van hun ouders, die vaak jaren in gevangenschappen hadden gezeten, bleek een

proces dat vaak moeizaam verliep vanwege de maatschappelijke afkeer die ten opzichte van hen heerste (Willemsse 1986: 375). Toch werden zij meteen na hun vrijlating met hun kinderen herenigd, ongeacht of zij in staat waren een veilige thuissituatie te bieden. Vele jaren later zou blijken dat veel van deze ouders daartoe niet in staat waren geweest.

Trauma's

We weten nu dat de manier waarop NSB-kinderen na de oorlog werden behandeld, bij velen van hen tot trauma's heeft geleid, wat een grote invloed heeft gehad op hun verdere leven, zo bleek onder meer in 2002 uit een enquête gedaan door het *Historisch Nieuwsblad* onder zeshonderd kinderen van zogenoemde 'foute ouders'. Daaruit bleek dat hun afkomst een negatieve invloed had uitgeoefend op hun ontwikkeling, hun maatschappelijke kansen en hun geestelijke gezondheid (Kromhout 2004: 10). Centraal in het leven van kinderen van foute ouders stond volgens Chris van der Heijden, zelf kind van NSB'ers die veel over het onderwerp heeft geschreven, het gevoel 'er niet bij te horen': het buitenstaanderschap (Van der Heijden 2014: 97). Dat was volgens hem zeker in de eerste jaren na de oorlog meer dan een gevoel. Het was zichtbaar, tastbaar, openbaar en begon veelal met het moment dat de ouders gearresteerd werden (Van der Heijden 2014: 99). Het zou later leiden tot een groot aantal problemen in de levens van deze kinderen die ook als volwassenen dagelijks worstelden met wat hun was overkomen.

In maart 1947 verscheen in het *Maandblad voor Geestelijke Volksgezondheid* een artikel van kinderpsychiater A.J. de Leeuw-Aalbers, waarin zij aandacht besteedde aan het kind als oorlogsslachtoffer. Met betrekking tot NSB-kinderen concludeerde zij dat door alles wat deze kinderen hadden meegemaakt, het onwaarschijnlijk was te verwachten dat zij zonder stoornissen en problemen de volwassenheid zouden bereiken (De Leeuw-Aalbers 1947).

Maar in de jaren daarna bleef het angstvallig stil over deze kinderen. Het was pas tegen het eind van de jaren '70 dat psychiaters begonnen te signaleren dat de ervaringen van veel collaborateurs tot vergelijkbare problemen hadden geleid als bij de andere groepen oorlogsslachtoffers. Door die nieuwe invalshoek veranderden collaborateurs van daders in slachtoffers die eveneens konden lijden aan ernstige psychische problemen waar professionele hulp voor nodig was om die te boven te komen (Enning 2014: 196). Het was echter pas in het begin van de jaren '80 dat de kinderen van voormalige NSB'ers zelf aandacht begonnen te vragen voor hun situatie. Dat deden ze door in een reeks biografieën in te gaan op hun leven tijdens en na de oorlog. In 1981 verscheen *Foute boel*, de eerste biografie waarin een NSB-kind zijn persoonlijke ervaringen tijdens en na de oorlog beschreef. In de daarop volgende jaren verschenen nog vijf andere autobiografieën.¹ Alle met dezelfde rode draad: de kinderen, inmiddels volwassenen, voelden zich slachtoffer van de oorlog,

terwijl ze door hun omgeving gezien werden als 'foute Nederlanders' (Hanse-Bolle, 2013). De NSB-kinderen hoopten herkenning bij lotgenoten op te roepen én wilden de andere kant van de oorlog laten zien: het perspectief van onschuldige kinderen. Hoewel de verhalen erg verschillen, lijkt één gemeenschappelijke noemer van groot belang: alle schrijvers waren ten tijde van de oorlog kind en daardoor niet verantwoordelijk voor de keuzes van hun ouders (Hanse-Bolle, 2013).

Wat daarnaast uit deze biografieën naar voren kwam, was dat het jarenlange zwijgen over wat er tijdens de oorlog gebeurd was in veel van deze gezinnen zijn tol had geëist. De angst om over het verleden te praten was bijzonder groot bij NSB-kinderen. Niet alleen vanwege de vele negatieve reacties, maar ook vanwege het feit dat zij in zekere zin als onschuldigen de schuld kregen (Willemse 1986). Door de jaren van angstvallig zwijgen over het verleden waren zich bij deze kinderen, die inmiddels volwassen waren, vaak psychosomatische klachten gaan ontwikkelen. Degenen die hulp zochten, moesten hiervoor vaak een lange zoektocht afleggen. Niet ieder kind beseftte zelf dat de klachten te maken hadden met het oorlogsverleden. En ook door hulpverleners werd maar zelden de oorzaak in de oorlogsachtergrond gezocht (Vorst-Thijssen 1993: 9).

Naast de vele overeenkomsten met de oorlogsproblematiek van andere kinderen, waren er specifieke aspecten aan het verhaal van kinderen van 'foute' ouders. Veel van deze kinderen schaamden zich namelijk vanwege het verleden. Ze werden vaak veroordeeld vanwege de foute politieke keuze van hun ouders, hoewel zij daar als kind part noch deel aan hadden. Dat hun ouders als 'de vijand' werden gezien, leverde vaak een loyaliteitsconflict op. De stigmatisering en veroordeling door de omgeving ging ook na de oorlog nog lang door. De schaamte en angst om over het verleden te praten, was daardoor bij veel kinderen van 'foute' ouders groot (Hanse-Bolle 2013). De begrippen 'goed' en 'fout' verwezen in de jaren 40 niet alleen naar wat iemand deed of had gedaan, maar onthulden vooral wat iemand *was*: je *was* NSB'er en ook al leidde dat niet tot activiteiten, voor anderen had je daarmee je loyaliteit aan de Duitsers bewezen, was je een potentieel gevaar geworden en dus 'fout' (Tames 2009: 17).

¹ *Niet de schuld, wel de straf. Herinneringen van een NSB-kind* (1982) en *Op zoek naar erkenning. De strijd van een NSB-kind om een plaats in de naoorlogse samenleving* (1985) van Rinnes Rijke (pseud. voor Piet van Weelden), *De tweede generatie. Herinneringen van een NSB-kind* (1985) van P. Berserk (pseud.), *Niemandland* (1989) van Duke Blaauwendraad-Doorduijn en *Het verleden voorbij* (1989) van Hanna Visser (pseud. voor Gonda Scheffel-Baars). De laatste twee schrijvers waren lid van Werkgroep Herkenning, de lotgenotengroep die in 1981 was opgericht voor kinderen van 'foute' ouders.

Psychiater Jaap Hofman publiceerde in 1984 in het *Maandblad voor Geestelijke Volksgezondheid* het artikel 'Het lot van NSB-kinderen. Een oud maar actueel probleem'. Na de gezinshereniging waren veel kinderen opgegroeid in een sfeer van geheimhouding en met een tekort aan ouderliefde en geborgenheid. Blijvende sociale angst, gevoelens van minderwaardigheid en identiteitsstoornissen waren volgens Hofman hiervan het gevolg (Hofman 1984: 247). Wat volgens de zenuwarts voor ieder kind gold, was de angst om met het verleden naar buiten te treden en het voortdurende gevoel 'besmet' te zijn en afgewezen te worden (Hofman 1984: 249). Hij constateerde dat in de wetenschappelijke literatuur op dat moment weinig tot niets te vinden was over 'het verleden van NSB-kinderen als pathogene factor'. Hij veronderstelde dat deze 'leemte' zijn weerslag vond in de dagelijkse praktijk van de hulpverlening en deed daarom de oproep aan de slag te gaan met de problematiek van NSB-kinderen (Hofman 1984: 252-254).

Het Nederlands Instituut voor Zorg en Welzijn (NIZW) dat begin jaren '90 een onderzoek deed naar kinderen van 'foute' ouders en de hulpverlening kwam tot de conclusie dat voor deze kinderen de buitenwereld veel bedreigender was dan voor andere psychiatrische hulpvragers. Als gevolg van het maatschappelijke taboe en de vijandigheid wezen maar weinig kinderen spontaan op de oorlogsachtergrond van hun problemen, wat volgens het NIZW de hulpverlening bemoeilijkte. Mede door hun algemene wantrouwen waren kinderen van 'foute' ouders moeilijker te benaderen en behandelen dan andere hulpvragers (Vorst-Thijssen 1993). Bovendien konden veel van deze kinderen niet rekenen op professionele hulp. De gespecialiseerde zorg voor oorlogsslachtoffers bleef voor collaborateurs en hun kinderen gesloten. Veel psychiaters wilden hun handen niet branden aan deze groep (Enning 2014: 59). Maar ook de Stichting Informatie- en Coördinatieorgaan Dienstverlening Oorlogsgetroffenen (ICODO) – dat speciaal gericht was op de hulp aan oorlogsslachtoffers – onthield kinderen van foute ouders de kans op goede zorg (Enning 2014: 62). Ook bij Centrum '45 bleek dat kinderen van foute ouders niet in dezelfde mate op steun konden rekenen als andere groepen. Het zou uiteindelijk tot de eeuwwisseling duren vooraleer deze kinderen aanspraak konden maken op dezelfde faciliteiten als anderen.

3. Kinderen van Syriëgangers

Tot nu toe is er geen enkele oorlog geweest die we van zo nabij hebben kunnen volgen als de oorlog in Syrië en Irak. Beelden van gevechten aan het front, onthoofdingen, het verdrinken en in brand steken van 'ongelovigen', we hebben het allemaal zien langskomen. Het gewelddadige gezicht van het in 2014 uitgeroepen kalifaat zal ons voor altijd bijblijven. En de vraag zal altijd blijven hoe zovelen, die in het westen geboren en opgegroeid waren, zich hebben kunnen laten meevoeren in deze spiraal van geweld. Er zijn voldoende voorbeelden van jonge mannen die hier geen aantoonbaar gewelddadig verleden hadden, maar daar binnen de kortste keren overgegaan zijn tot het ondenkbare. We zullen wellicht nooit de volle omvang achterhalen van wat daar gebeurd is, maar dat westerse jonge mannen meegedaan hebben aan de gruwelijkheden, staat vast.

Toen hun vrouwen, die na de oorlog samen met hun kinderen ondergebracht waren in een van de Koerdische kampen in het noorden van Syrië, aanspraak begonnen te maken op terugkeer naar de landen die ze eerder hadden uitgespuwd, ontstond dan ook meteen een heftig debat. De reacties vanuit de politiek, maar ook uit een groot deel van de samenleving, waren buitengewoon fel. De Nederlandse premier Mark Rutte zette in 2015 tijdens een televisiedebat de toon. Hij zei dat wat hem betrof de Nederlandse Syriëgangers beter niet konden terugkeren. 'Als ik moet kiezen, heb ik liever dat ze sneuvelen in Syrië of Irak dan dat ze terugkeren en hier aanslagen plegen', zei hij.

Maar deze houding, zo bleek, gold niet alleen ten aanzien van de strijders. Ook voor de vrouwen en kinderen was geen enkel mededogen. Kinderen die vaak op heel jonge leeftijd meegenomen waren door hun ouders, of die in Syrië of Irak geboren waren. In februari 2017 verklaarde Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst (AIVD)-topman Rob Bertholee tijdens een interview met *EenVandaag* zich niet alleen zorgen te maken over mannen en vrouwen die in Syrië en Irak waren geweest, maar ook over hun kinderen. Bekend was, zo zei de AIVD-topman, dat deze kinderen vanaf hun negende zouden kunnen worden getraind en zouden kunnen worden ingezet bij een aanslag. Dit was ook de teneur van het rapport *Minderjarigen bij ISIS* dat twee maanden later verscheen, waarin gewaarschuwd werd voor het feit dat Nederlandse kinderen, gezien de indoctrinatie en training die zij mogelijk in het strijdgebied hadden gekregen, zouden kunnen worden ingezet bij een aanslag (NCTV & AIVD 2017: 17).

Ook in latere rapporten waarschuwde de AIVD voor het gevaar dat kon uitgaan van de 'welpen van het kalifaat' (AIVD 2018: 22).

Kort na de val van Raqqa, in oktober 2017, begonnen de eerste vrouwen vanuit de kampen in het noorden van Syrië, hun verhaal te doen over hun tijd bij IS en de wens die zij hadden om terug te keren naar Nederland. Maar dat kon alleen, zo stelden de Koerdische autoriteiten, wanneer het Nederlands consulaat contact met hen opnam. Het Nederlandse ministerie van Buitenlandse Zaken liet echter onmiddellijk weten dit niet van plan te zijn (Rosman 2017). Het standpunt van de Nederlandse regering was dat de vrouwen op eigen houtje naar Syrië waren gereisd en dat het hun eigen verantwoordelijkheid was om uit het gebied terug te keren. De overheid zou pas actie ondernemen als de vrouwen zich zouden melden bij een Nederlandse post, met name in Erbil in Irak waar een Nederlands consulaat gevestigd is. Toen dit echter praktisch gezien onmogelijk bleek omdat de vrouwen werden gevangen gehouden en alleen het kamp mochten verlaten als hun regeringen hen daarbij faciliteerden, veranderde de Nederlandse regering haar strategie. Zo verklaarde minister van Justitie Grapperhaus dat Nederland zich niet in het 'strijdgebied' kon begeven omdat het 'gevaarlijk en onverantwoord was' (Bahara 2018). Maar Abdul Karim Omar, bevoegd voor de buitenlandse betrekkingen van de Democratische Zelfadministratie van Noord-Syrië, betwistte deze stelling. Het enige wat de Nederlandse regering moest doen was geldige reisdocumenten aanleveren voor de vrouwen. De Koerden waren naar eigen zeggen bereid om de vrouwen vervolgens af te leveren aan de grensovergang met Irak, van waar het door veilig Iraaks-Koerdisch gebied drie uur rijden was naar Erbil (Van Langendonck 2018). Zo veilig reizen was het overigens niet door Irak. Mochten de vrouwen namelijk opgepakt worden tijdens hun reis, dan riskeerden zij de doodstraf, die in Irak wordt opgelegd aan iedereen die deel heeft uitgemaakt van IS. Om die reden waren er onderhandelingen nodig tussen de Nederlandse en Irakese autoriteiten over de veilige doorgang naar het Nederlands consulaat voor de 23 Nederlandse vrouwen en 56 kinderen, waarover de rechter zich in een kort geding uitsprak op 11 november jl.

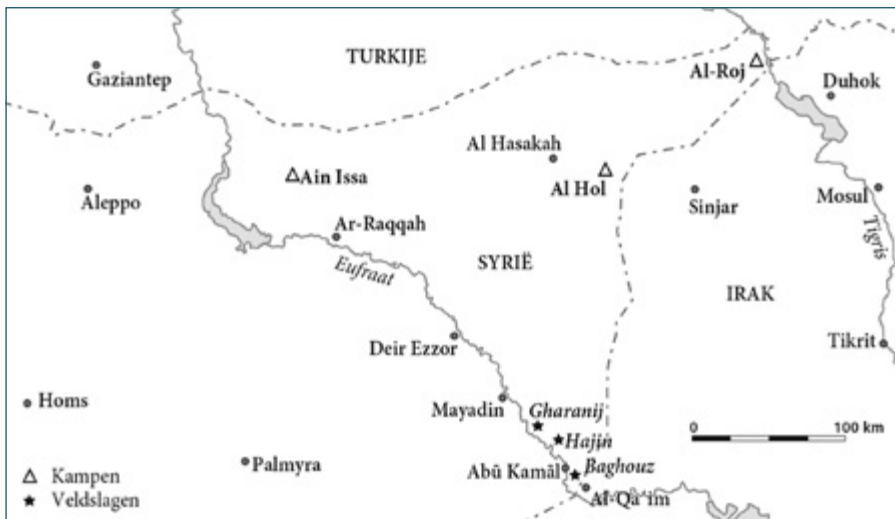
De hele discussie die de afgelopen twee jaar gevoerd is over het al dan niet repatriëren van vrouwen naar Nederland, lijkt een groep te vergeten. Namelijk de kinderen. Defence for Children nam als allereerste organisatie in Nederland een standpunt in over hun lot, en drong erop aan om hen te repatriëren – wat de Kinderombudsvrouw in april 2018 nog eens herhaalde – omdat ze anders handelen in strijd met het Kinderrechtenverdrag, dat gisteren op 20 november dertig jaar bestond. Dat leek allemaal weinig indruk te maken (Kamerman 2018).

In navolging van het rapport van de Kinderombudsvrouw schreef Grapperhaus in een brief aan de Tweede Kamer dat de situatie in de kampen zorgwekkend is en dat hij kinderen van jihadgangers vooral als slachtoffers ziet. Maar hij merkte op dat de kinderen in een

gebied zitten waar de Nederlandse Staat geen gezag heeft. Hij wees voorts van de hand dat Nederland juridisch verplicht is de kinderen naar Nederland te halen (NOS 2018). Ook wanneer andere organisaties wezen op het lot van de kinderen, en dat werden er steeds meer, was steevast het antwoord: Nederland heeft in het gebied geen gezag, de Nederlandse Staat is niet verplicht om de kinderen op te halen en bovendien is het gebied te gevaarlijk.

Nederlandse IS-vrouwen en hun kinderen

We weten helaas nog niet heel veel over deze kinderen en ik vertel u uit eigen ervaring wat ik weet over hen. Sinds 2013 doe ik onderzoek naar families van wie de kinderen naar Syrië zijn vertrokken om zich daar aan te sluiten bij de gewapende strijd. Maar toen de vrouwen na de val van Raqqa vluchtten en een aantal van hen in een kamp in Noord-Syrië terecht kwam, begon ik ook contacten met hen op te bouwen. In juli 2018 legde ik de eerste contacten, en op dit ogenblik heb ik dagelijks gesprekken met een groep van ongeveer dertig vrouwen die in een van de kampen zitten. Sommigen van hen zijn gevlucht na de val van Raqqa in oktober 2017, anderen zijn meer recent gevlucht, vlak voor de val van Baghouz, het laatste bolwerk van IS. De vrouwen zitten in Al Roj en Al Hol.

Plattegrond Noord-Syrië met locatie van de gevangenkampen Al Hol, Ain Issa en Al-Roj

Als je wilt samenvatten wat deze vrouwen gemeenschappelijk hebben, dan is het dat zij een grote fout hebben gemaakt in hun leven door naar het kalifaat af te reizen. Sommige deden dat omdat ze hun man wilden volgen, andere gingen een familielid achterna, weer andere

dachten dat ze daar humanitair wat konden betekenen en nog weer andere dachten dat ze alleen in het kalifaat als ware moslim konden leven. Eenmaal daar hadden de meeste vrouwen al snel door dat het leven in het kalifaat, waar in hun ogen rechtvaardigheid zou heersen, heel anders was dan ze zich hadden voorgesteld. Was dat naïef? Zeer zeker wel, maar dat waren de meeste vrouwen ook toen zij vertrokken. Hun jaren in het kalifaat waren voor velen een hel en toen ze IS wisten te ontvluchten en uiteindelijk terechtkwamen in een van de kampen in Noord-Syrië, dachten zij daar een nieuw leven te kunnen beginnen ter voorbereiding op hun terugkeer naar Nederland. Maar dat pakte heel anders uit. De omstandigheden in de kampen waren slecht, en die werden naarmate de tijd verstreek alleen maar slechter tot er begin 2019 een ware humanitaire crisis ontstond toen duizenden vrouwen en kinderen vanuit Baghouz terechtkwamen in Al Hol. Dagenlang had er vanuit Baghouz een ware exodus plaatsgevonden van vrouwen en kinderen die opeengepakt in vrachtwagens het laatste bolwerk van IS verlieten. Het kamp dat eind 2018 nog 20.000 mensen herbergde, groeide in drie maanden tijd uit tot een kamp met 73.000 mensen. De Koerden waren helemaal niet voorbereid op de toestroom van zoveel mensen. Het kamp werd uitgebreid met vier andere kampen, maar er waren veel te weinig voorzieningen om al deze mensen hulp te bieden. En de vraag om hulp was groot.

Veel kinderen die samen met hun moeders Baghouz ontvlucht waren, bleken gewond, maar moesten in het kamp de nodige medische zorg ontberen. Veel moeders en kinderen hadden verwondingen opgelopen door het oorlogsgeweld in Baghouz, ze misten ledematen, hadden granaatscherven in hun lichaam, hadden kogelwonden et cetera. Daarnaast waren de meesten van hen ondervoed. De ziekenhuizen in de regio werden overspoeld met zieken en gewonden, waaronder een groot aantal kinderen, maar ook deze ziekenhuizen waren totaal niet toegerust op de toestroom van zovelen. Ook de slecht uitgeruste en smerige ziekenhuisjes in het Al Hol-kamp konden de zieken en gewonden niet de nodige zorg bieden. Bovendien leefden er honderden kinderen zonder hun ouders. Ze waren hun ouders tijdens de overtocht van Baghouz naar Al Hol kwijtgeraakt, of hun ouders waren omgekomen (Al Jazeera 2019). Naast de penibele medische situatie in het kamp was het er ook onveilig doordat veel van de vrouwen die op het laatste moment Baghouz ontvlucht waren nog steeds fervente IS-aanhangers bleken. Zij oefenden druk uit op de vrouwen die afstand hadden gedaan van IS, ze bedreigden hen en vielen hen fysiek aan.

U kunt zich voorstellen dat het in deze omstandigheden voor kinderen heel moeilijk is om te overleven. Ik heb de laatste maanden verhalen te horen gekregen van kinderen die werden geslagen en aangerand door de bewakers, (dreigende) kindersterfte door ziekte en honger en dat er stelselmatig kinderen verdwijnen uit het kamp. Het is nooit echt te controleren of deze verhalen kloppen, want er doen in zo'n kamp heel veel geruchten de ronde, maar dat het

leven voor kinderen er heel erg zwaar is, is duidelijk. Los van alle ellende wordt hun ook het recht op onderwijs ontnomen. Ik krijg wel eens foto's waarop te zien is dat aan de binnenkant van de tent letters en cijfers geschreven staan. Het zijn de wanhopige pogingen van vrouwen die zelf proberen om onderwijs te verzorgen voor hun kinderen. Kinderen kunnen er ook geen kind zijn. Er is geen enkele mogelijkheid voor hen om te spelen. Op foto's die ik krijg zie ik wel eens speelgoed staan en de omstandigheden in het ene kamp zijn wat beter dan in het andere. Maar dat het leven voor kinderen er bikkelhard is, is overduidelijk.

4. Lessen voor vandaag

De reacties op sociale media maar ook de manier waarop er door de politiek omgegaan wordt met kinderen die gestraft worden vanwege de keuzes van hun ouders, laten iets zien over de samenleving waarin we leven. Het is een samenleving waarin angst overheerst. De situatie waarin we nu verkeren heeft ook veel weg van de situatie aan het eind van de Tweede Wereldoorlog, toen Nederlandse bestuurders te maken kregen met het schrikbeeld van de verbitterde en wraaklustige oud-NSB'ers die zich opnieuw politiek konden groeperen en de democratische orde bedreigen. Bovendien was er de roep vanuit de samenleving om af te rekenen met de 'landverraders' (Kromhout 2004: 24). Ook nu overheerst het schrikbeeld van gefrustreerde IS-strijders en hun vrouwen die zich zouden kunnen wreken op deze samenleving, en is er de roep vanuit die samenleving om deze 'landverraders' nooit meer toe te laten tot Nederland.

Wat zegt het nog meer over deze samenleving? Wat dit onderwerp betreft zien we dat politici zich bij het maken van keuzes niet laten leiden door feiten, maar door de publieke opinie. Haal je deze vrouwen en kinderen terug naar Nederland, dan valt dat wellicht heel moeilijk uit te leggen aan de bevolking. En mocht er iets gebeuren, dan zouden politici daar keihard op afgerekend worden. Maar ook als er niets zou gebeuren vrezen politici wellicht dat ze afgestraft zullen worden. Daarom zien we dat in deze kwestie het eigenbelang van politici prevaleert boven het belang van kinderen.

Uiteindelijk wordt heden ten dage nagenoeg dezelfde discussie gevoerd over kinderen van Syriëgangsters als destijds over kinderen van NSB'ers. De begrippen 'goed' en 'fout' in de jaren 40 verwezen namelijk niet alleen naar wat iemand had gedaan, maar onthulden vooral wat iemand *was*. Je *was* NSB'er en ook al leidde dat niet tot activiteiten, voor anderen had je daarmee je loyaliteit aan de nazi's bewezen, en was je een potentieel gevaar geworden. Hetzelfde wordt tegenwoordig gezegd over IS-vrouwen en hun kinderen: je *was* een IS-vrouw, en ook al is er geen enkele aanwijzing dat je hebt meegedaan aan het geweld, je hebt de organisatie gesteund en wellicht je kinderen geïndoctrineerd waardoor deze net zo gevaarlijk zijn als hun vaders of dat wellicht in de toekomst zouden kunnen worden.

Na de Tweede Wereldoorlog hadden we in Nederland ook te maken met een grote groep verdachten die opgesloten was in interneringskampen. Al snel beseften men echter dat ze

daar niet eeuwig konden blijven. Maar zolang er werd gehamerd op het landverraad van NSB-aanhangers, kon er van een succesvolle integratie geen sprake zijn. Waarom zou een samenleving zich ontfermen over mensen die zich tegen hen hadden gekeerd en dat opnieuw zouden kunnen doen? (Enning 2014: 16). Dezelfde logica wordt gehanteerd als we het hebben over de IS- vrouwen die in de kampen verblijven in Noord-Syrië. Waarom zou de Nederlandse samenleving zich over hen en hun kinderen moeten ontfermen? De brief van minister Grapperhaus aan de Tweede Kamer in navolging van het rapport van de Kinderombudsvrouw was wat dit betreft veelzeggend. Hoewel hij de situatie in de kampen zorgwekkend noemde en schreef kinderen van jihadgangers vooral als slachtoffers te zien, voegde hij er meteen aan toe dat de kinderen in een gebied zitten waar de Nederlandse Staat geen gezag heeft en wees hij voorts van de hand dat Nederland juridisch verplicht is de kinderen naar Nederland te halen. Want waarom zou je je als samenleving ontfermen over de kinderen van mensen die zich tegen je hadden gekeerd en dat opnieuw zouden kunnen doen?

De overwegingen die de doorslag geven om de kinderen van IS-strijders niet te repatriëren naar Nederland lijken bovendien veel op de overwegingen van destijds om NSB-kinderen niet te helpen. Bij al deze overwegingen staat het belang van het kind niet voorop, maar zijn het vooral zogenaamde veiligheidsoverwegingen die de overhand hebben. De Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid (NCTV) heeft eind vorig jaar een analyse gemaakt van de veiligheidsimplicaties die er zijn bij het al dan niet terughalen van minderjarigen die zich in de opvangkampen bevinden (NCTV, 2018). Daarbij is onder meer gekeken naar de veiligheidsimplicaties ten gevolge van het feit dat een deel van de minderjarigen geïndoctrineerd zou kunnen zijn met antiwesterse denkbeelden. Het merendeel van de minderjarigen is echter van dermate jonge leeftijd dat indoctrinatie geen vat op hen heeft, zo schreven ze. De helft van de Nederlandse kinderen die in de opvangkampen in Syrië verblijven is namelijk jonger dan 4 jaar. De kinderen niet repatriëren zou op de lange termijn veel gevaarlijker zijn, staat er tussen de regels door te lezen. Naarmate kinderen ouder worden en blijven opgroeien in een context van het gewelddadige jihadisme, wordt de kans namelijk groter dat zij het gedrag dat in hun omgeving normaal is en gekoppeld is aan een ideologie, zelf ook normaal gaan vinden. Volgens gedragsdeskundigen van de Raad voor de Kinderbescherming is gedrag dat gebaseerd is op eigen overtuigingen dan ook moeilijker af te leren dan gedrag gebaseerd op imitatie. Volgens hen is het van belang om de minderjarigen zo snel mogelijk in een normale, veilige omgeving te brengen, om eventuele veiligheidsrisico's te verminderen.

Haal je deze kinderen niet terug, dan zijn daar eveneens veiligheidsimplicaties aan verbonden. Het is bekend dat de opvangkampen voedingsbodems zijn voor radicalisering. En een gevaar is dat de kinderen, als je hen niet gecontroleerd terughaalt, uit beeld verdwijnen. De kans dat zij (opnieuw) zullen worden blootgesteld aan geweld en/of zullen worden

opgeleid om te vechten, neemt daarmee toe. Eenmaal volwassen kunnen zij deel gaan uitmaken van internationale jihadistische structuren en daarmee een dreiging gaan vormen in de regio, maar zij kunnen ongezien ook naar Nederland komen. In principe blijven kinderen die in Nederland zijn geboren en vervolgens door hun ouders zijn meegenomen naar het strijdgebied, de Nederlandse nationaliteit behouden. Als staatsburger zouden zij op hun achttiende gewoon weer kunnen aankloppen bij de Nederlandse overheid (NCTV, 2018).

De NCTV maakt zich vanuit een veiligheidsperspectief ook zorgen over wrok die kan ontstaan bij gedesilluseerde minderjarigen die in de kampen verblijven en niet op terugkeer kunnen rekenen, waardoor zij zich vervolgens tegen Nederland zouden kunnen keren. Maar ook hun moeders en hun familie in Nederland zouden hierdoor wraakgevoelens tegen Nederland kunnen ontwikkelen. Ook breder in lokale gemeenschappen kan de kwestie leiden tot gevoelens van woede. De boosheid over (vermeende) hardvochtigheid en meten met twee maten bij de grotere moslimgemeenschap, omdat er weinig tot niets gedaan wordt voor deze kinderen, kan de polarisatie en vervreemding van groepen in de samenleving versterken, aldus de NCTV.

Maar ook aan het actief terughalen van minderjarigen zijn volgens de NCTV de nodige veiligheidsrisico's verbonden. Wanneer men actief kinderen terughaalt, kan namelijk de druk toenemen om ook hun ouders terug te halen. Terugkeer van ouders kan als gevolg hebben dat de minderjarige opgroeit in een omgeving waar de jihadistische (inherent gewelddadige) ideologie de boventoon voert. Ook het terughalen van minderjarigen zonder ouders is niet zonder risico. Een scheiding tussen moeder of vader en minderjarige kan voor gevoelens van wrok zorgen bij de ouders en/of familieleden. Uitreizigers zouden dan hun focus kunnen verleggen van de strijd daar, naar actie in of tegen Nederland (NCTV, 2018).

Verlies van het pedagogisch perspectief

Het is begrijpelijk dat, zeker gezien de enorme maatschappelijke en humanitaire impact die terroristische aanslagen hebben, er bij de overwegingen om kinderen van Syriëgangers naar Nederland te repatriëren in de eerste plaats wordt gekeken naar de veiligheidsimplicaties. Maar de vraag is of het verstandig is om alleen dat te doen. Soms is het van belang om verschijnselen die een sterke aversie en veel maatschappelijke angst oproepen met een open blik te bekijken, juist om tot een betere oplossing te komen (Van San, Sieckelinck & De Winter 2010: 89). Samen met mijn collega's Stijn Sieckelinck en Micha de Winter heb ik in 2010 laten zien dat sinds 9/11 radicalisering van jongeren vooral beschouwd werd als een veiligheidsprobleem. In onze studie *Idealen op drift. Een pedagogische kijk op radicaliserende jongeren* hebben we laten zien dat radicalisering vooral een pedagogisch probleem is dat om een pedagogische oplossing vraagt. En de vraag die we daar zeker aan toe kunnen voegen,

is of het niet verstandig is om naar vergelijkbare omstandigheden uit het verleden te kijken, naar de keuzes die toen zijn gemaakt en wat de lessen voor vandaag zijn.

De kinderen van NSB'ers waren net als de kinderen van Syriëgangers een groep die als bedreigend werd gezien. Zo vreesde men bijvoorbeeld voor jeugdverwildering, maar men vreesde ook dat deze kinderen door hun gezinsachtergrond extra risico liepen: hadden hun ouders, die door hun collaboratie hadden bewezen onvoldoende geïntegreerd te zijn geweest in de Nederlandse cultuur en samenleving, wel een gunstige invloed kunnen uitoefenen op deze kinderen? (Tames 2009: 99). Een vraag die vandaag de dag weer gesteld wordt: als de grootouders niet hebben kunnen voorkomen dat hun kinderen geradicaliseerd zijn en naar het oorlogsgebied vertrokken, hoe zouden wij de opvoeding van hun kleinkinderen dan aan hen over kunnen laten?

We kennen de verhalen van de NSB-kinderen inmiddels, en ik heb vandaag een beeld proberen te schetsen van hoe hun leven is geweest. De vraag die we onszelf dus kunnen stellen, is of de manier waarop wij vandaag de dag met kinderen van Syriëgangers omgaan niet ook invloed zal hebben op de wijze waarop ze zich later zullen ontwikkelen. Lopen zij door de manier waarop zij bejegend worden niet een groot risico om in de marge van de samenleving terecht te komen, waardoor de kans groter wordt dat zij zich in tijden van crisis uit rancune en onvolwassenheid bij totalitaire of revolutionaire bewegingen zullen aansluiten? Zijn wij door onze manier van opereren dus niet net datgene aan het stimuleren wat we zo graag willen voorkomen?

Het is niet in hun belang als kinderen opgroeien in kampen, en het is maar zeer de vraag of onze veiligheid gewaarborgd wordt als we hen daar achterlaten. En misschien moeten politici zich ook eens afvragen wat ze deze kinderen aandoen. Wat doen zij kinderen bijvoorbeeld aan wanneer ze hen zouden willen scheiden van hun moeders? Kinderen, die door de situatie waarin ze zijn opgegroeid, hun moeder als enige houvast in hun leven hebben. Het heeft er alle schijn van dat het plots scheiden van deze kinderen van hun moeders grote consequenties zal hebben voor hun verdere leven.

De manier waarop deze kinderen bejegend worden door de politiek en de samenleving laat ook zien hoe we naar kinderen kijken, en laat iets zien over de manier waarop we hen opvoeden. Micha de Winter liet in zijn afscheidsrede zien dat we in onze tijd wel heel erg doorgeslagen zijn naar het problematiseren, erger nog, het medicaliseren van afwijkend gedrag (De Winter 2017: 5). Wat de casus van de kinderen van Syriëgangers laat zien, is dat we ook doorgeslagen zijn in het benaderen van kinderen vanuit een veiligheidsperspectief, en dat het pedagogisch perspectief hierdoor volledig ondergesneeuwd raakt.

Natuurlijk is er nog een groot potentieel aan vrouwen die het IS-gedachtegoed nog steeds ondersteunt. De vrouwen hebben dagelijks contact met mij vanuit de kampen, ik lees hun geschriften op Facebook en Telegram, waar ze zich in besloten groepen terugtrekken en elkaar vergiftigen. Dus we moeten sommige van deze vrouwen niet onderschatten in termen van veiligheidsrisico's. Maar het gaat veel te ver om kinderen te straffen voor de keuzes van hun ouders, hoe gruwelijk die keuzes ook zijn geweest. Kinderen blijven in de eerste plaats kinderen, en bij het afwegen van de dilemma's waar je voor staat als je nadenkt over het al dan niet terughalen van deze kinderen naar Nederland, zou het doorslaggevende belang dat van de kinderen moeten zijn.

Referenties

- AIVD (2018). *De erfenis van Syrië. Mondiaal jihadisme blijft dreiging voor Europa*. Den Haag: AIVD.
- Al Jazeera (2019). Red Cross: Hundreds of unaccompanied children flood Syria camp. Red Cross President Peter Maurer wants children living without parents in Al-Hol camp to be able to go home, 3 april.
- Bahara, H. (2018). Kinderombudsman vergroot druk op kabinet: haal 'kalifaatkinderen' naar Nederland, *de Volkskrant*, 19 april.
- Berserk, P. (1989). *De tweede generatie. Herinneringen van een NSB-kind*. Utrecht: Het Spectrum.
- Blauwendraad-Doorduijn, D. (1989). *Niemandland*. Amsterdam: Amber.
- Bolle, L. (2013). *Kinderen van NSB'ers. De opkomst en problematiek van een slachtoffergroep geplaatst binnen het algemene denken over de psychische gevolgen van de Tweede Wereldoorlog*. Amsterdam: Jonge Historici Schrijven Geschiedenis.
- Enning, B. (2014). *Spreken over fout. Hoe kinderen van collaborateurs het zwijgen verbraken, 1975-2000*. Amsterdam: Balans.
- Hanse-Bolle, L. (2013). Niet de schuld, wel de straf. Kinderen van 'foute' ouders, *Cogiscope* 4, 16-19.
- Heijden, C. van der (2014). *Kinderen van foute ouders. Hun verhaal*. Amsterdam/Antwerpen: Contact.
- Hofman, J. (1984). Het lot van NSB-kinderen. Een oud maar actueel probleem, *Maandblad voor Geestelijke Volksgezondheid*, 3, 252-254.
- Kamerman, S. (2018). 'Wachten tot jihadkind uit kamp komt is onacceptabel', *NRC Handelsblad*, 18 april.
- Kromhout, B. (2004). *Fout geboren. Het verhaal van kinderen van foute ouders*, Amsterdam/Antwerpen: Contact.
- Langendonck, G. van (2018). Cassandra Bodart, Belgische IS-weduwe gevangen in Syrië. 'Als ze ontdekken dat ik de islam heb verlaten, zullen ze mij executeren', *De Standaard*, 14 juli.
- Leeuw-Aalbers, A.J. de (1947). Het kind als oorlogsslachtoffer, *Maandblad Geestelijke volksgezondheid*, 40-45.
- NCTV & AIVD (2017). *Minderjarigen bij ISIS. Een publicatie van de NCTV en de AIVD*. Den Haag: NCTV en AIVD.

- NCTV (2018). *Veiligheidsimplicaties wel of niet terughalen van uitreizigers en minderjarige kinderen uit kampen in Syrië. Analyse NCTV*. Den Haag: NCTV.
- Noorlag, A. (2007). *Een leven lang gezwegen. Getuigenissen van voormalige NSB'ers en hun familie*. Bedum: Profiel.
- NOS (2018). Grapperhaus tegen kinderombudsvrouw: geen kinderen uit Syrische kampen halen, 26 juni.
- Reuling-Schappin, M. (1993). Kinderen in gevaar of gevaarlijke kinderen? Politieke heropvoeding van NSB-kinderen in tehuizen 1945-1950, *Pedagogisch Tijdschrift*, 18, 147-153.
- Rijke, R. (1982). *Niet de schuld, wel de straf. Herinneringen van een NSB-kind*. Bussum: Van Holkema & Warendorf.
- Rijke, R. (1985). *Op zoek naar erkenning. De strijd van een NSB-kind om een plaats in de na-oorlogse samenleving*. Weesp: Van Holkema & Warendorf.
- Rosman, C. (2017). Na Pringles in het kalifaat, wil Nederland Ilham (23) uit Gouda niet helpen, *Algemeen Dagblad*, 22 september.
- San, M. van, S. Sieckelinck & M. de Winter (2010). *Idealen op drift. Een pedagogische kijk op radicaliserende jongeren*. Den Haag: Boom Lemma.
- Tames, I. (2009). *Besmette jeugd. De kinderen van NSB'ers na de oorlog*. Amsterdam: Balans.
- Visser, H. (1989). *Het verleden voorbij*. Sliedrecht: Merweboek.
- Vorst-Thijssen, T. (1993). *Daar praat je niet over! Kinderen van foute ouders en de hulpverlening*, Utrecht: NIZW.
- Wal, C. van der & C. Rosman (2019). NSB-kinderen: Maak niet dezelfde fouten met kalifaat-kinderen, *Algemeen Dagblad*, 3 februari.
- Willemse, T.R.M. (1986). Kinderen van NSB'ers, 1944-1949, *Maandblad Geestelijke volksgezondheid*, 4, 371.
- Winter, M. de (2017). *Pedagogiek Over Hoop. Het onmiskenbare belang van optimisme in opvoeding en onderwijs*. Utrecht: Universiteit Utrecht.

Defence for Children

Defence for Children is een internationaal opererende organisatie die opkomt voor de rechten van kinderen. Defence for Children bevordert kinderrechten in Nederland en daarbuiten op basis van het VN-Kinderrechtenverdrag. Daadwerkelijke versterking van kinderrechten kan volgens Defence for Children alleen gerealiseerd worden als de rechten van kinderen vastgelegd zijn in wet- en regelgeving en er continu toezicht plaatsvindt op de naleving ervan. Defence for Children gebruikt het VN-Kinderrechtenverdrag en alle daaruit voortvloeiende jurisprudentie en andere internationale verdragen als uitgangspunt om kinderrechten geïmplementeerd te krijgen en de naleving te monitoren.

Contact: Hooglandse Kerkgracht 17, 2312 HS Leiden
T 071-516 09 80
www.defenceforchildren.nl

Het Nederlands Jeugdinstituut

Het Nederlands Jeugdinstituut is een onafhankelijk en betrokken kenniscentrum dat actuele kennis over jeugd, vakmanschap en de organisatie van het jeugdveld verzamelt, verrijkt, duidt en deelt. Weten wat werkt om kinderen zo gezond, veilig en kansrijk mogelijk te laten opgroeien. Dat is waar we ons op richten. We maken gebruik van kennis uit wetenschap, ervaring van praktijk en voorkeuren van jeugdigen en opvoeders. En zorgen dat deze kennis iedereen bereikt die er baat bij heeft. Een gelukkige jeugd voor élk kind. Dat is waar het Nederlands Jeugdinstituut voor gaat.

Contact: Catharijnesingel 47, 3501 DE Utrecht
T 030-230 66 44
E infojeugd@nji.nl
www.nji.nl

Canon Zorg voor de Jeugd

De Canon Zorg voor de Jeugd maakt deel uit van een digitaal wikipendium dat op internet de geschiedenis van de brede sociale sector ontsluit (zie: www.canonsociaalwerk.eu). De Canon Zorg voor de Jeugd neemt de lezer mee langs hoogtepunten, dieptepunten en bijzonderheden van de moderne geschiedenis van het opvoeden, onderwijzen en opgroeien. Aan de hand van vensters wordt zicht geboden op de historische achtergronden van de zorg voor jeugdigen.

Contact: www.canonjeugdzorg.nl

De negende Mulock Houwer-lezing gaat over het actuele en controversiële onderwerp 'kinderen van Nederlandse Syriëgangers'. Marion van San maakt in haar beschouwing een vergelijking met de situatie van kinderen van NSB'ers na de Tweede Wereldoorlog. Moeten kinderen boeten voor de daden van hun ouders? Zijn zij dader of slachtoffer? En zijn zij een potentieel gevaar voor onze samenleving, of worden zij dat juist als hun de rug wordt toegekeerd?

In haar lezing roept Marion van San nadrukkelijk op om voor een perspectief te kiezen dat ook Mulock Houwer bepleitte: het belang van het kind.

Van San (1966) is criminoloog en socioloog, en verbonden aan onderzoeksinstituut Risbo van de Erasmus Universiteit Rotterdam. Sinds enkele jaren houdt zij zich met name bezig met radicalisme en extremisme vanuit pedagogisch perspectief.

Meer aandacht voor het werk en de betekenis van pioniers, vernieuwers en invloedrijke denkers en doeners uit de geschiedenis van de jeugdzorg. Dat is het doel van de Mulock Houwer-lezing, die het Nederlands Jeugdinstituut samen met Defence for Children en met steun van Pro Juventute en de Canon Zorg voor Jeugd sinds 2011 organiseert.

De initiatiefnemers van de Mulock Houwer-lezing willen dat het werk en de betekenis van pioniers, vernieuwers en invloedrijke denkers en doeners uit de geschiedenis van de zorg voor de jeugd meer aandacht krijgen in de huidige zorg voor de jeugd en kindbescherming. De naam van de lezing verwijst naar de invloedrijke doener en denker Daniël Quirijn Robert Mulock Houwer (1903-1985), die in de geschiedenis van de kindbescherming en de zorg voor de jeugd een grote rol speelde en veel aandacht had voor het kind en zijn sociale omgeving. Wie zich verdiept in het gedachtegoed van Daan Mulock Houwer zal verrast zijn door de actuele betekenis van zijn werk.

